

Розділ перший

Катря не надто дослухалася до розмови дідуся з татом. Що ті незрозумілі дорослі балачки, якщо навколо стільки дивовиж? Її заворожували променисті жаринки в печі, що здіймалися вгору пучечками, наче букети зі справжніх зірок або ніколи не бачені золотаві квіти. Якби ж такі намалювати...

Подумала — і сама злякалася цих думок. Бо ж сільській дівчинці не годиться мріяти про таке. Дівчинці багато чого не годиться...

На краю широкого дубового стола лежала книжечка, через яку здійнявся цей галас. Коли декілька тижнів тому Василь, повернувшись увечері з ярмарку в Пирятині, витяг з-за пазухи новенького букваря, Катрусиній радості не було меж. Вона аж підскочила на печі, передчуваючи втіху від подарунка, значення якого ще не розуміла.

Подякувала батькові, почала гортати цупкі сторінки. Буквар починався з літер, далі йшли склади та невеличкі розповіді. Василь разом зі своїм батьком, Катриним дідусем, назвали їй усі літери, показали, як складати їх у слова. Дівчинка спробувала повторити. І в неї вийшло.

Звісно, не з першого разу. Доводилося багато тренуватися. Але навчання так захопило малу, що та не випускала книжечки з рук. Вже за тиждень вона знала ледь

не всі тексти напам'ять. Такою вже вродилася. Якщо чогось забажає, то нізащо не відступиться від свого.

Випадково почувши, що донька вже читає, Якилина від здивування сплеснула в долоні:

— Як це тобі так швидко вдалося вивчитися?

— Не знаю, — зніяковіло прошепотіла Катря, відчуваючи, як на її обличчі запалюється рум'янець. — Я просто читала.

Помітивши, як сяють тернові мамині очі, дівчинка розправила плечі, відчуваючи за ними тендітні крильця. Її ще ніколи так ніжно не гладили по голівці та не називали розумничкою.

А згодом, коли Катря досягла шкільного віку, рідні почали сперечатися, чи варто віддавати до школи дівчину, якщо вона сама навчається.

— Розумне дівча, здібне, — нахвалював Катрю дідусь. — І вперте, як усі Білокури.

— То й власним розумом дійде всього, що має знати, — відказав на те батько. — Нащо їй та наука? Не бути дівці міністром.

— Таки правда, — долинуло стомлене дідусеве. — Хай краще допомагає матері по господарству.

Довгою була та розмова. До Катрі, яка, як любила говорити мати, знову «замріялася», долітали лише її уривки.

— Нащо їй рвати свитки та драти дорогою до школи чоботи? — перекрикував усіх батько. — Нехай краще сидить удома та вчиться прясти на веретені й микати коноплі. А для науки ми купимо їй ще одну книжечку.

Останні його слова про нову книжку дуже потішили Катрю. Бо від самої лише згадки про ненависне веретено, до якого її змалечку привчала мати, нападав сум. Вона почувалася припнутою до того механізму, спутаною нитками, які мусила сукати. Якби не буквар, що ле-

жав на її колінах, Катря, напевно, давно вже втекла б світ за очі від цієї безпросвітності.

— Ми вирішили, що ти залишишся вдома, дою, — повернувшись до Катрі, лагідно заговорила мати. — Не треба тобі та школа. Дівчина має бути хорошою господинею. Оце твоя наука.

Катруся киває, дивуючись своїй неочікуваній усмішці. А коли дорослі перестають дивитися на неї, вона нахилиється, підбирає з підлоги біля печі та ховає в кишеню кілька вуглинок.

Не страшно, що на вулиці мжичка, яка скрадає яскраві барви природи. Катрі байдуже, що вона, вибігаючи з хати, нічого на себе не накинула. Вуглинка в її долоньці приємно лоскотали шкіру, а серце наповнювалося солодким передчуттям.

Через дві хати від Білокурів — покинута господа. За нехаяний садок припорошило бурим листям з велетів-горіхів. Горішки ще на початку місяця обтрусилася місцева дітлашня. Серед тих бешкетників був і один із Катриних братів, Григорій.

Тепер дерева стояли голіснічкі, а їхні гілля, сплівшись між собою, в надвечірніх сутінках малювало на землі незбагненні візерунки-тіні. Катря не могла ними на милуватися. Інколи брала камінчик і починала креслити ті узорі на землі, щоб вони залишилися там і вдень, коли сонце порозганяє тіні.

Ще минулого року на цьому квітнику поралася бабця, ретельно вибираючи поміж кущів чорнобривців і троянд бур'яни, розпушуючи сапкою землю та підсипаючи рослини дерев'яною стружкою. А потім вікна тієї господа навіки згасли.

Якось Катря почула від матері, що будинок помирає разом із його господарями. А дівчинці не хотілося, щоб

хатка з невеличкими віконцями й охайно побіленими стінами померла. Тому, коли випадала вільна хвилинка, вона прокрадалася на сусідське подвір'я й розмальовувала хатні стіни квітковими візерунками. Поки лише від садка, де ніхто не міг цього побачити. Катрі не хотілося, щоб її сварили. Батькам не подобалося її «грейзання».

Але для дому, який втратив свою господиню, цього досить. Він знатиме, що його не забули, і не загине.

Озираючись та переконавшись, що поблизу нікого немає, Катря стала біля стіни. Трохи пороздивлялася вуглинка в долоні, обираючи. До низького фундаменту хати тулився кущ розхристаних, побитих дощами хризантем. На їхніх білосніжних пелюстках виблискували краплини.

Дівчинка незмигнуто дивилася на ці квіти. А потім упевнено торкнулася вуглинкою вільного місця на стіні й почала малювати. Штрих, лінія, що плавно переходить в іншу лінію, утворюючи голівку квітки, яка тягнеться до сонця.

Затишно в полі. Шелестить, перегукуючись між собою, достигле колосся пшениці. Між ним поховалися тендітні квіти. Такі гожі, що одна краща від іншої. Катря сидить, обхопивши рученятами литки, і тужить за чимось незбагненим, що розриває її душу. Дівчинка зосереджено водить паличкою по мокрій землі. Там, де ще декілька хвилин тому був глейкий ґрунт, розквітає ружа.

Катря обережно торкається пальчиком квітки, і ніби чує стиснений шурхіт її пелюсток. Ну як тут не всіхатися, якщо ружа так схожа на справжню? Вона відчуває, що може намалювати ще багато таких квітів.

Але... вже не сьогодні. Вдома повно роботи. І батьки знов обзиватимуть за те, що вона, поринувши у фанта-

зії, вкотре не виконає загаданого. Та хіба Катря винна, що така? Вона ж не зумисне. Просто воно сильніше...

Катря знехотя підводиться. Востаннє дивиться на ружу. І завертає на тоненьку стежку, що губиться в колосі.

Дівчинці вже восьмий рік. Григорій пішов до школи. У будні, коли він на уроках, Катря мусить виконувати його частину хатньої роботи. А молодшенький, Павлусь, плутається в неї під ногами. Дівчина вигадує йому роботу: насипати зерна курям чи нарвати трави для кози. А той повертається до неї з квітами. Яскраві маки й волошки кладуть похилені голівки в його долоньки.

Павлусь із надією дивиться на Катрю, чекаючи, що вона буде його хвалити. А їй на очі навертаються сльози: не може бачити зів'ялі квіти. Не хоче їх малювати. Вони ж неживі.

Повернувшись додому, Катря не застала в хаті батьків. Підмела двір, зазирнула в хлів до худоби. А далі, прихопивши відерця, пішла до криниці.

Коли дівчина зайшла з відрами в кімнату, Григорій, який сидів за столом, навіть не обернувся. А вона, помітивши у братовій руці олівець, несміливо зазирнула через його плече.

— Що ти робиш?

— Нам учитель загадав намалювати коника, — неохоче відказав той і затулив долонькою свій малюнок.

Катря пішла на город, а з її голови ніяк не йшло братове завдання. Щасливий! Він має зошити, у яких можна досхочу малювати. А їй теж дуже хочеться спробувати. Чи вийде в неї коник?

Коли Григорій вийшов на подвір'я, Катря, зливши з глечика води на руки, швиденько пішла в кімнату. Не-

сміливо взяла олівчика. Перегорнула аркуш із негарним кривобоком коником. І почала малювати в зошиті.

Давно споночіло. Та хіба дівчинка звертала на це увагу? На білих аркушах оживали красиві тварини. Її коники щипали траву, їхали у бричках, бігли галопом по воді, а їхні густі гриви велично розліталися.

Катря не могла намілюватися тими своїми малюнками. У захваті вона сміялася й тулила їх до грудей. А потім дівчинка повіривала розмальовані аркуші та пережованим хлібом наліпила їх на піч.

Катря тішилася своєю маленькою виставкою. Які гарні в неї вийшли малюнки! Хай би їх побачили й інші.

Коли ж до хати забіг Григорій, а за ним зайшли батьки, зчинився галас.

— Тату, Катря порвала мої зошити! — махаючи рукою в бік сестри, плакав хлопчик.

Батько, насупивши брови, глянув на малюнки й аж затрясся.

— Що це ти робиш, скаженоко? — кричав він.

За мить у перелякану Катрю полетів його важкий чобіт.

Дівчинка, тулячись до стіни, витирала заплакані очі. Сльози болю та образи обпікали їй щоки. А мати злісно сичала в обличчя:

— Ну що ти, скажена, робиш? Та, не дай бог, чужі люди тебе побачать на такому вчинку. Тоді ж тебе ніякий біс і сватати не буде!

Тим часом батько зривав з печі та шматував Катриних коників. А за мить все спопеліло у вогні.

Дівчинка не боронила. Вона наче приросла ногами до долівки та безпомічно спостерігала, як скручується й чорніє папір. Так само чорніло її серце.